

Verdwijnen en verschijnen van Teer guichelheil (*Anagallis tenella*) en de mogelijkheden tot behoud

C. SIPKES.

Het zal omstreeks 1932 geweest zijn, dat er langs het Kwakjeswater bij Rockanje een stukje moeras lag, dat in de bloeitijd van Teer guichelheil, midden in de zomer, rose zag van de massa's sterrebloemen, nog geen centimeter groot, vlak tegen de grond. De bloei was er even overvloedig als in Ierland, waar de oevers van de beken als rose guirlandes in het landschap liggen door de overvloedige groei en bloei van deze soort. De verspreiding is uitgesproken atlantisch: Portugal, daar soms als bij ons met Knopbies (*Schoenus nigricans*), Spanje, Bretagne, Noordwest-Frankrijk en Engeland. In de Duitse Bondsrepubliek is de soort zeer zeldzaam maar het dikkere sneeuwdek schijnt de planten er hier en daar door de winter te helpen.

In ons land zijn er groeiplaatsen, of zijn die er geweest in Noordbrabant en in de duinen bij Hillegom en Bergen, op Texel en Terschelling.

Voorne kent veel groeiplaatsen, die in bepaalde gevallen achteruit gaan om na een tijdje te verdwijnen. Van de prachtige groeiplaats bij het Kwakjeswater is niets meer over. De eerste oorzaak was het plaatsen van een afrastering, die de Konijnen verhinderde in de winter de vegetatie wat af te vreten. Deze begrazing was juist optimaal, ook de massa's *Herminium*, die bij een grotere konijnenstand wel degelijk afgevreten worden, hadden er hier in de groeitijd alleen maar profijt van en geurden er bij honderden met hun geelgroene aartjes. Het pad, waar een lichte betreding plaats had, werd afgeslo-

ten, de waterstand kwam sterk omhoog door meer neerslag en het ophouden van waterwinning, en de mooie groeiplaats van wel-er was een ruige vegetatie geworden van grassen en biezen.

Bij het kweken van Teer guichelheil, wat ook in de huiskamer goed mogelijk is, blijkt wel, dat de grondsoort, zuur of kalkhoudend, geen grote rol speelt. Gunstig is een vochtige tot natte groeiplaats en het ontbreken van strenge koude. Bij strenge kou verdwijnen de planten, maar er zit altijd nog wel zaad in de grond, zodat er wat later in het voorjaar weer jonge planten verschijnen. Wat wel opvalt is dat overal, zoals dit bij het Kwakjeswater het geval was, *Anagallis tenella* zeer gevoelig is voor concurrentie met hoger groeiende planten. Het is dus een echte pionier. Doordat de stengels plat op de grond liggen, deert betreding de planten niet en aangezien dit andere planten in hun groei belemmert, is deze gunstig voor *Anagallis*. De normale successie in duinvalleien, sneller in de voedselrijke duinen van Voorne dan in de armere duinen van het Waddendistrict, en nu bovendien ook sneller dan vroeger toen er nog meer Konijnen waren, is dus schadelijk en heeft vele groeiplaatsen verloren doen gaan.

Ter plaatse is de vermeerdering in hoofdzaak vegetatief, door verder groeien van de uitlopers. Iedere plek heeft zijn eigen tint, hetzij donkerrose (zoals de var. *Studland*, die in de Wisley Gardens van de Engelse Royal Horticultural Society gekweekt wordt), hetzij

Fig. 1. Teer guichelheil (*Anagallis tenella*) op Voorne. Foto P. de Mey.

lichtrose of tussentinten. Maar het verschijnen op nieuwe groeiplaatsen bewijst, dat het zaad ook een rol speelt. Met slik aan de poten kunnen vogels het zaad aanvoeren, en daar de wind dit zaad niet kan verspreiden en het water ook geen rol kan spelen, tenminste niet in de duinen, moet de aanvoer op nieuwe groeiplaatsen zo wel verklaard worden. In zeer veel gevallen verschijnt de soort echter na grondverzet of afzanding. Dit was het geval bij Hillegom, op een zanderij, en op Voorne, nadat de Duitsers zand weggehaald hadden voor de bunkers. In andere gevallen was een tankval gelijk gemaakt en een kweker in Rockanje, I. Verschoor, kreeg een tijd lang telkens Teer guichelheil tegen vers gegraven greppelkanten. Bij het Brede Water, in een kuil waar zand weggehaald is voor versterking van de zeewering, is nu ook

een plek. Op zand, gebruikt om een te nat pad op te hogen was, tijdelijk, ook een groeiplaats.

Dit herhaalde verschijnen van deze soort is zo talrijk, dat niet aan toeval gedacht kan worden, zodat ik aanneem dat hier sprake is van overstoven groeiplaatsen, mogelijk uit een periode met een zachter klimaat waarin *Anagallis tenella* hier algemener voorkwam, zoals thans nog in Bretagne en Ierland. Als het zaad olie of vet zou bevatten (en het is waard dit te onderzoeken), zoals bij *Papaveraceeën* (*Glaucium* en *Papaver*), kan het jarenlang kiemkrachtig blijven. Van *Glaucium* is bekend, dat deze kiemt op zand uit pas-gegraven graven op de begraafplaats te Rockanje en op steile hellingen, ontstaan na hoog water langs het strand. Klaprozen komen terug als de boer eens dieper geploegd heeft, ook met Koolzaad is dit het geval. Gele lis vertoonde hetzelfde eens na diep-pitten waarbij veen naar boven gebracht werd.

Met het bovenstaande voor ogen kunnen we de vraag stellen hoe een terrein beheerd zou moeten worden om het Teer guichelheil te behouden. In de gevallen dat we de waterstand niet in de hand hebben, kan dit nog moeilijkheden geven, maar op het Vliegveld bij Oostvoorne heeft het Zuid-Hollands Landschap deze geheel in de hand en met goed resultaat. Het maaien van natte duinvalleien, zoals dit op Voorne, ook door Natuurmonumenten toegepast wordt, heeft reeds enkele nieuwe groeiplaatsen doen ontstaan. Bij een proef aan de Tenellaplas (instructief park) bleek afplaggen succes te hebben. Herhaald betreden door excursies was ook gunstig.

Bestaande paden moeten dus niet voor het publiek afgesloten worden; dit heeft, met andere oorzaken de mooie groeiplaats bij het Kwakjeswater doen verdwijnen.

Alles tezamen, betreding, maaien, plaggen

steken, kan een groeiplaats zo niet voor altijd dan toch voor lange tijd in stand houden. Want alle oorzaken hebben we niet steeds in de hand; een daling of een te hoge stand van het grondwater bv. is veelal niet te corrigeren.

Het zijn beheersmaatregelen waarvan niet alleen onze *Anagallis* profiteert, maar ook verscheidene andere soorten voordeel

hebben, de een meer, de ander in mindere mate. Ik noem slechts Veldgentiaan (*Gentiana campestris baltica*), Slanke gentiaan (*G. amarella uliginosa*), Bitterling (*Blackstonia perfoliata serotina*), Parnassia (*Parnassia palustris*) en Rondbladig wintergroen (*Pyrola rotundifolia*). Met goede wil en kennis van zaken kunnen we veel bijdragen tot behoud en herstel van de flora.

Val Ferret

CHR. VAN ORDEN.

Rijdend tussen Martigny en de Grote Sint Bernhard Pas, begin juni 1969, waren wij enkele malen een bord met het opschrift „Visitez le pittoresque Val Ferret” gepasseerd. Gewend aan reclame via radio en T.V., die je wel eens af doet vragen waar geoorloofd liegen begint, kunt u zich voorstellen dat dit opschrift niet al te veel indruk maakte. Toch besloten wij enkele dagen later dit dal eens op te zoeken. Rijdend door een fabuleus landschap steeg met de minuut onze achting voor dit gebied. Langs de weg hooilandjes die uitdrukkelijk demonstreerden hoe deze er ook uit kunnen zien: kleine bloemenzeetjes.

De weg, die steeds stijgt tot uiteindelijk Ferret bereikt wordt en daar doodloopt, passeert vele subalpine schakeringen. Het echte alpine deel begint in Ferret. Daar floten van vele kanten de Alpenmarmotten, die we onderweg reeds in familieverband gezien hadden en die heel erg schuw waren. In de weilanden duizenden gentianen, zowel Stengellose als Voorjaarsgentianen (*Gentiana kochiana* en *G. verna*), afgewisseld door Zwavelgele anemonen (*Pulsatilla alpina sulphurea*) en Sporeviooltjes (*Viola calcarata*). De Turkse lelie (*Lilium martagon*) en de Gele gentiaan (*Gentiana lutea*) stonden er

ook in flinke aantallen, doch bloeiden nog niet. Crocussen waren grotendeels uitgebloeid, doch overal bloeiden in de nabijheid de tere en o zo mooie Franjeklokjes (*Soldanella alpina*) en Alpenleeuwebekjes (*Linaria alpina*.) In de Alpen weet je pas wat violet en blauw is. Door de veel intensievere straling in dit gebied wordt de koolzuurassimilatie dermate groot dat een overproduktie van suiker optreedt. Dit op zijn beurt heeft als gevolg dat o.a. de blauwe, violette en rode pigmenteringen van zoveel alpine planten zo indrukwekkend zijn.

De volgende dag waren we weer in Ferret, doch toen vroeg in de morgen. In Ferret had ik nl. dermate veel Citroensijzen, Kleine barmsijzen, Beflijsters en vooral Bergfluiters gezien en gehoord dat dit een nadere kennis-making nodig maakte. De eerste vogel die zich liet horen was voor mij een verrassing, nl. een Bosrietzanger, en dat op ruim 1900 meter. Het beestje zong bij een vervallen schuurtje in een weilandje. Rond het schuurtje groeiden vrij forse zuringplanten die het broedbiotoop vormden.

De hoogte was ook volgens Zwitserse ornithologische literatuur aan de hoge kant. Een Bosrietzanger in een absolute stilte en in deze omgeving te horen zingen is een heel